

MEMO 2016/1

Příběhy dvou vojenských duchovních v proměnách dvacátého století

Martin Flosman

Abstrakt

Příspěvek představuje příběhy dvou vojenských duchovních Karla Forsta a Gustava Šumana. Oba působili v rakousko-uherské armádě v letech první světové války a v prvorepublikové armádě. V době nacistické okupace byli vězněni. Jejich poválečné osudy se lišily. Karel Forst působil jako duchovní správce v náročném prostředí západních Čech. Gustav Šuman byl odsouzen v zinscenovaném procesu a před vězněním se zachránil útekem do zahraničí, kde v exilu zemřel.

Abstract

This article follows the stories of two military chaplains Karel Forst and Gustav Šuman. They both served in the Austro-Hungarian army during the WWI and then in the army of the first Czechoslovak Republic. During the nazi occupation they were imprisoned. Their paths after the war went in different directions. Karel Forst served as a parish priest in a difficult area of western Bohemia. Gustav Šuman was sentenced in a staged trial and he saved himself from imprisonment by fleeing abroad. He died in exile.

Klíčová slova: vojenští duchovní, perzekuce duchovních, okupace, odsun Němců, Gustav Šuman, Karel Forst

Keywords: military chaplains, persecution of clergymen, nazi occupation, drive out of Germans, Gustav Šuman, Karel Forst

Úvod

Dramatické zvraty, které provázely první půli dvacátého století, výrazně ovlivnily nejen strukturu společnosti a politický i hospodářský systém, ale zasahovaly také do života jednotlivců a měnily jejich osudy a další směřování. Jak tzv. „velké dějiny“ ovlivňují dějiny „malých“ jednotlivců můžeme sledovat i na poněkud netypické profesní skupině vojenských duchovních. Také jejich životy kopírovaly všechny eskapády první poloviny 20. století. Vždyť narodil-li se takový mladý muž v poslední čtvrtině devatenáctého století a byl-li v prvních letech století dvacátého vysvěcen na kněze, sloužil v tak různých armádách, jako byla rakousko-uherská, meziválečná prvorepubliková nebo poválečná československá. Mnozí z nich se v době okupace aktivně zapojili do domácího odboje, byli vězněni v koncentračních táborech a někteří za svobodu své vlasti přinesli oběť nejvyšší.⁸³ Některí z nich působili ve vojenské duchovní správě ještě po únoru 1948 a na sklonku svého života byli po téměř pětaticetileté službě z armády vyhozeni. Několik bývalých rakouských feldkurátů dosáhlo vysokých církevních úřadů, někteří vstoupili do legií, jiní byli po druhé světové válce z republiky odsunuti nebo emigrovali. Co osoba, to příběh; co život, to drama.

Přitom dějinám vojenské duchovní služby bylo v našem prostředí věnováno dosud jen málo pozornosti. Mimo ojedinělých monografií⁸⁴ se jedná většinou o studie v odborných periodikách⁸⁵ nebo články v populárních⁸⁶ a regionálních⁸⁷ časopisech.

⁸³ Ministr národní obrany gen. Ludvík Svoboda předložil 5. června 1945 na jednání Vojenské rady při předsednictvu vlády zprávu, ve které stručně popsal organizační strukturu duchovní služby v meziválečné armádě, naznačil působení vojenských duchovních v čs. zahraničních jednotkách za války a rovněž vyzdvihl postoj katolických duchovních v českých zemích za okupace a upozornil na odbojovou činnost řady z nich. V ní přímo uvádí, že z 30 vojenských aktivních duchovních bylo jich šest Němci zatčeno a dva z těchto šesti v žaláři ubiti.

Vojenský historický archiv Praha (dále jen VHA), fond Vojenská rada, k. 1, inv. č. 6/VR 1945.

⁸⁴ STEHLÍK, Eduard. *Páter Method : Životní příběh generála duchovní služby Msgre Methoděje Kubáně*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006. ISBN 80-7278-370-X.

FLOSMAN, Martin. *Padre a Rebe : Vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque*. Praha: Epoque, 2015. ISBN 978-80-7425-260-0.

⁸⁵ FLOSMAN, Martin. Vojenský duchovní P. Mjr. Hugo Vaníček, S. J. Věrný Čech, poctivý kněz a statečný voják. *Církevní dějiny*, roč. 3, č. 6, 2010, s. 72-93. ISSN 1803-0068.

Oldřich Pejs v devadesátých letech podrobně analyzoval organizaci duchovní služby v československé armádě od roku 1918 do roku 1950. Jeho studie založené na solidním průzkumu archivních materiálů vycházely v letech 1991-2005 v časopisech *Historie a vojenství* a *Vojenská história* a z odborného hlediska nebyly dosud překonány. Z devíti článků⁸⁸ jich je pět věnováno západní zahraniční armádě v letech 1939-1945. Jan Stříbrný ve svém příspěvku zmapoval působení dvou vojenských

FLOSMAN, Martin. František Petružela - kapucín od Tobruku a od Dunkerque. *Církevní dějiny*, roč. 6, č. 11, 2013, s. 97-117. ISSN 1803-0068.

FLOSMAN, Martin. Jezuité v uniformách. In: HRADECKÝ, Tomáš - HORÁK, Pavel - BOŠTÍK, Pavel (edd). *České, slovenské a československé dějiny 20. století IX. Ústí nad Orlicí: Oftis*, 2014, s. 43-58. ISBN 978-80-7405-362-7.

JINDRA, Martin: Kamarád československých letců: život vojenského duchovního ČČS(H) Karla Vítězslava Víta. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*, č. 2, roč. 2015, s. 15-26. ISSN 1802-8241.

⁸⁶ FLOSMAN, Martin. Trochu jiný feldkurát. *Přísně tajné! : literatura faktu*, č. 4, roč. 2015, s. 43-57. ISSN 1212-7620.

⁸⁷ FLOSMAN, Martin. Kapucín od 311. bombardovací perutě. *Věteřský zpravodaj*, č. 13, 2013.

FLOSMAN, Martin. Salesiáni a vojáci 1. Por. duch. Štefan Sívák SDB. *Zdislava – časopis litoměřické diecéze*, č. 5, roč. 2015, s. 14-15. ISSN 1211-3042.

FLOSMAN, Martin. Salesiáni a vojáci 2. P. František Krutílek SDB. *Zdislava – časopis litoměřické diecéze*, č. 6, roč. 2015, s. 12-13. ISSN 1211-3042.

FLOSMAN, Martin. Salesiáni a vojáci 3. Ppor. duch. Emil Škurka SDB. *Zdislava – časopis litoměřické diecéze*, č. 7, roč. 2015, s. 12-13. ISSN 1211-3042.

⁸⁸ PEJS, Oldřich. Duchovní služba v čs. leteckých jednotkách ve Velké Británii za druhé světové války. *Vojenská história*, č. 1, 2003. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Duchovní služba ve slovenské armádě 1939-1945, *Historie a vojenství*, č. 2, roč. 1995. ISSN 0018-2583.

PEJS, Oldřich. Vojenští duchovní v čs. armádě ve Francii (1939-1940), *Vojenská história*, č. 1, roč. 2000. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Vojenští duchovní v čs. armádě ve Velké Británii (1940-1943), *Vojenská história*, č. 3, roč. 2003. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Vojenští duchovní v Čs. samostatné obrněné brigádě ve Velké Británii a Francii (1943-1945), *Vojenská história*, č. 4, roč. 2005. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Vojenští duchovní ve Skupině čs. armády na Středním východě (1940-1943), *Vojenská história*, č. 4, roč. 2000. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Duchovní služba ve vládním vojsku, *Historie a vojenství*, č. 5, roč. 1994. ISSN 0018-2583.

PEJS, Oldřich. Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946-1950), *Historie a vojenství*, č. 4, roč. 1995. ISSN 0018-2583.

PEJS, Oldřich. K některým aspektům organizace duchovní služby v čs. armádě v letech 1918-1939, *Historie a vojenství*, č. 3, roč. 1991. ISSN 0018-2583.

rabínů, jeho text se však věnoval širší otázce židovské problematiky v zahraniční armádě na Západě.⁸⁹

Vedle těchto odborných studií nám částečný obraz poskytují také drobné zmínky o činnosti vojenských kaplanů ve starším tisku, častěji v relativně bohaté memoárové literatuře důstojníků nebo řadových vojáků.⁹⁰ V posledních letech bylo publikováno také několik vzpomínek⁹¹ nebo deníků⁹² vojenských duchovních. Zcela sporadicky se pak se zmínkami o nich můžeme setkat také v odborných textech věnovaných jinému tématu, než je oblast duchovní služby.⁹³ Z výše uvedeného tak vyplývá, že sekundární literatura k tématu není hojná. Primárním zdrojem informací o vojenské duchovní službě a především k osobám jednotlivých duchovních tak jsou především archivní materiály. Obecně lze říci, že více zpracováno je působení vojenských duchovních v československé zahraniční armádě na Západě v letech 1939-1945, zatímco ostatním obdobím (armáda rakouská, prvorepubliková i poválečná) je věnováno pozornosti o poznání méně. Dalším příspěvkem k tématu se tak snaží být i následující řádky.

⁸⁹ STRÍBRNÝ, Jan. Židovští vojenští duchovní a židovská otázka v československém vojsku na západě v letech 1939-1945 : Příběh Alexandra Krause a JUDr. Hanuše Rebenwurzela-Rezka. In: KREJČOVÁ, Helena – SVOBODOVÁ, Jana (edd.). *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 162-220. ISBN 80-85270-75-5.

⁹⁰ Např. REICHL, Martin. *F2074 vypráví.... Vzpomínky příslušníka československé obrněné brigády Jiřího Pavla*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-33-5.

TOMAN, Vilém. *Na západní straně. Osobní vzpomínky na dobu v odboji od roku 1940 do roku 1945*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2015. ISBN 978-80-7278-649-7.

⁹¹ VANÍČEK, Hugo. *Duch a síla*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2124-3.

⁹² SUDA, Stanislav. *Deník z Velké války: svědectví polního kuráta c. a k. armády z let 1914-1917*. Brno: Extra Publishing, 2015. ISBN 978-80-7525-007-0.

GARKISCH, Miloš. První světová válka v denících feldkuráta P. Jana Evangelisty Eybla. In: *Minulost Berounska : sborník Státního okresního archivu v Berouně*. Beroun: Státní oblastní archiv v Praze pro Státní okresní archiv Berouně, roč. 17 (2014), s. 139-158. ISSN 1211-9512.

GARKISCH, Miloš. První světová válka v denících feldkuráta P. Jana Evangelisty Eybla (2. část). In: *Minulost Berounska : sborník Státního okresního archivu v Berouně*. Beroun: Státní oblastní archiv v Praze pro Státní okresní archiv Berouně, roč. 18 (2015), s. 185-222. ISSN 1211-9512.

⁹³ SEKERA, Martin. Válka v časopisech, časopisy ve válce. In: GEBHART, Jan– ŠEDIVÝ, Ivan (edd). *Česká společnost za velkých válek 20. století*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0742-5.

Pplk. duch. ThDr. Karel Forst

* 22. duben 1885 – Domažlice

+ 28. březen 1966 – Planá u Mariánských Lázní

Karel Forst se narodil 22. dubna 1885 v Domažlicích jako syn Antonína Forsta a jeho manželky Karolíny roz. Kusbachové.⁹⁴ Po vchození obecné školy studoval na vyšším reálném gymnáziu v Domažlicích, kde 16. června 1904 odmaturoval. V letech 1904-1909 absolvoval teologickou fakultu papežské Urbanovy koleje v Římě, 25. června 1909 byl promován doktorem teologie. Zde byl také 19. prosince 1908 vysvěcen na kněze.⁹⁵

Odvodu se podrobil 27. října 1906 na rakouském vyslanectví v Římě a jako student teologie byl zařazen do náhradní zálohy plzeňského pěšího pluku 35. Po přijetí kněžského svěcení byl 20. prosince 1908 převeden do náhradní zálohy doplňovacího okresního velitelství v Plzni.⁹⁶ Ve farní duchovní správě působil nejprve od října 1909 do srpna 1911 v západních Čechách postupně jako kaplan v Habartově, Plané u Mariánských Lázní a Nové vsi u Tachova. Od září 1911 do července 1916 pak v Praze postupně jako kaplan a katecheta u sv. Apolináře na Novém Městě, v Michli a u sv. Haštala na Starém Městě.⁹⁷

K 1. červenci 1916 byl aktivován a jako polní kurát zeměbraneckého pěšího pluku 5 v Pule se s ním účastnil polního tažení na ruském bojišti do 8. listopadu téhož roku, kdy byl v bitvě u Jasiny raněn a utrpěl průstřel pravé ruky a zranění na hlavě. Do poloviny prosince byl v nemocničním ošetřování. Od 15. prosince 1916 sloužil v Oděse jako duchovní polní nemocnice č. 303 a od 1. května až do 24. prosince 1918 u infekční nemocnice č. 107.⁹⁸

⁹⁴ VHA, fond Kmenové listy (dále jen KmL), Karel Forst.

⁹⁵ VHA, fond Kvalifikační listiny důstojníků (dále jen KvL), Karel Forst.

⁹⁶ VHA, fond KmL, Karel Forst.

⁹⁷ *Almanach biskupů, kněží a jáhnů Arcidiecéze pražské*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2013, díl I. A-L, s. 209.

⁹⁸ VHA, fond KmL, Karel Forst.

Dne 24. prosince 1918 se přihlásil u superiorátu čs. armády v Praze a k témuž dni byl propuštěn z činné služby do zálohy. V lednu 1919 složil písemně přísahu a podal si přihlášku do československé armády. Do ní byl přijat 19. srpna 1922 a v hodnosti polního kuráta v záloze byl kmenově zařazen do početního stavu divizní nemocnice č. 1.⁹⁹ Od ledna 1919 do podzimu 1923 působil opět v civilní duchovní správě v Praze na Novém městě jako kaplan u sv. Vojtěcha a u sv. Haštala.¹⁰⁰ K 1. září 1923 byl aktivován a v hodnosti kapitána duchovní služby z povolání byl jmenován duchovním pěšího pluku 16 v Rožňavě, kam nastoupil 30. září. Zde pak působil až do konce března 1925.¹⁰¹

Na Slovensku si Forst velmi dobře vedl. Získal si oblibu mužstva i důvěru nadřízených. Hodnocen byl jako pilný a snaživý, taktní, veselý a otevřený povahy. Byl velmi inteligentní, uměl německy, italsky a rusky a byl vytrvalý cyklista a schopný automobilista. Na přelomu ledna a února 1924 absolvoval při Zemském vojenském velitelství v Bratislavě měsíční kurs pro důstojníky osvětové výchovy s velmi dobrým prospěchem. Po svém návratu zpět k pluku mimo funkce duchovního působil též jako osvětový náčelník.¹⁰²

K 1. dubnu 1925 byl přeložen do Plzně jako duchovní správce druhé pěší divize. Také zde byl nadřízenými hodnocen jako člověk milý, otevřený a upřímný povahy, velmi inteligentní, svědomitý a snaživý. Celkový stupeň kvalifikace byl stanoven jako výtečný. Od 28. února 1930 byl přemístěn do Komárna, kde byl jmenován duchovním správcem pěšího pluku 12 a duchovním správcem posádky. U příležitosti jeho odchodu mu velitel divizní generál Klecanda udělil pochvalné uznání a velitelský dík, ve kterém ocenil, že *„jmenovaný vedle vlastní služby duchovního správce 2. pěší divize zastával také funkci osvětového náčelníka a správce knihovny divizní nemocnice 2, byl vedoucím kursu negramotných Slováků a později i kursu negramotných Němců celé divise. Po celou dobu svého přidělení ke 2. pěší divisi*

⁹⁹ VHA, fond KmL, Karel Forst.

¹⁰⁰ *Almanach ...*, díl I. A-L, s. 209.

¹⁰¹ VHA, fond KmL, Karel Forst.

¹⁰² VHA, fond KvL, Karel Forst.

vykonával svoje služby s příkladnou pílí a svědomitostí. Byl vzorným důstojníkem a velmi užitečným spolupracovníkem na poli osvěty a morální výchovy vojska.“¹⁰³

Druhé Forstovo slovenské působení trvalo pět let. K 1. říjnu 1934 byl povýšen na štábního kapitána duchovní služby.¹⁰⁴ Od 28. února 1935 byl přeložen do Prahy, kde byl ustanoven přednostou duchovní služby 1. divize. Také v tomto období je hodnocen jako ukázněný, bezvadného chování ve službě i mimo ni, dbalý povinností, se smyslem pro odpovědnost, které se nevyhýbá. Velmi dobrého nadání a duševních schopností, zdrav a tělesně zdatný, dbalý o vzhled a zevnějšek. Byl vnímán jako živé prudší povahy, velmi nadaný s bystrým postřehem. Byl velmi snaživý a dobře ovládal předpisy svého oboru. Měl důkladné vzdělání, které si neustále doplňoval. I zde byl znám jako dobrý a pohotový řečník, který rád a s úspěchem pracoval jako vzdělavatel, přednáškami i organizačně ve spolkovém životě. Měl rovněž zálibu ve spolkovém tělocviku. Jeho celkový stupeň kvalifikace býval pravidelně stanoven jako velmi dobrý.¹⁰⁵

Dne 1. července 1936 byl povýšen do hodnosti majora duchovní služby. Od 1. července 1938 byl mimo své funkce u 1. divize zároveň ještě ustanoven zatímním přednostou katolické duchovní správy u prvního sboru. U 1. divize byl mjr. Forst zařazen až do 30. června 1939, ale teprve k 1. lednu 1940 byl přeložen do výslužby.¹⁰⁶ Po okupaci se tak pravděpodobně podílel na likvidaci duchovní služby v rámci československé armády, kdy bylo nutné utřídit a předat množství spisů, matričních a dalších úředních knih i jiného materiálu patřičným úřadům.

V letech 1940-1945 bydlel Karel Forst v Praze na Břevnově. Vlastní ustanovení v duchovní správě v této době neměl a byl evidován jako vojenský duchovní ve výslužbě.¹⁰⁷ Podle potřeby zřejmě také vypomáhal duchovním správcům v okolí. Avšak již 19. dubna 1940 byl Karel Forst zatčen.¹⁰⁸ Z okna Břevnovského kláštera se stal svědkem situace, kdy skupinka německých vojáků hrubě obtěžovala

¹⁰³ VHA, fond KvL, Karel Forst.

¹⁰⁴ VHA, fond KmL, Karel Forst.

¹⁰⁵ VHA, fond KvL, Karel Forst.

¹⁰⁶ VHA, fond KmL, Karel Forst.

¹⁰⁷ *Almanach ...*, díl I. A-L, s. 210.

¹⁰⁸ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond Ústředna Státní bezpečnosti, sign. 305-388-1.

několik mladých českých děvčat. Forst se jich zastal a jako bývalý voják z povolání upozornil příslušníky Wehrmachtu na to, že jejich nevhodné chování je vojáka nedůstojné. Německé vojenské úřady v tom však viděly urážku německé branné moci a Forst byl odsouzen k osmi měsícům vazby.¹⁰⁹

K 5. květnu 1945 byl Karel Forst formálně povolán jako důstojník z povolání zpět do československé branné moci, fakticky však nikde prezentován nebyl. Teprve 1. dubna 1946 byl přeložen do trvalé výslužby. Dne 26. října 1946 byl povýšen do hodnosti podplukovníka duchovní služby.¹¹⁰ V červnu 1945 se stal zástupcem v Místním národním výboru v Praze XVIII za Československou stranou lidovou.¹¹¹

V souvislosti s odsunem německého obyvatelstva odešlo z českého pohraničí také mnoho katolických kněží německé národnosti. České diecéze se tak začaly potýkat s akutním nedostatkem duchovních správců v pohraničních farnostech. Pražské arcibiskupství se obrátilo s prosbou o pomoc i na bývalého vojenského duchovního Karla Forsta. Ten, ač důchodce, uposlechl výzvy pražského ordinariátu k výpomoci v pohraničí a od 1. září 1945 byl ustanoven administrátorem ve Stříbře. Stříbro bylo německé město s, do té doby, nepatrnou, českou menšinou, která byla tvořena většinou jen pracovníky pošty, železnice a dalšími státními zaměstnanci. Forst velmi dobře vedl farní kroniku. Jeho zápisy, které jsou vůbec prvními záznamy psanými v češtině, názorně ilustrují poměry v pohraničí na konci čtyřicátých let i nelehké postavení katolické církve po únoru 1948.

„Dekretem Kapitulní konsistoře v Praze byl jsem od 1. září 1945 ustanoven správcem děkanství ve Stříbře; k tomu byly mi přidány ještě farnosti Holostřevy, Jezná, Svojšín, Černošín, Ošelín, Kladruby – město, Kladruby – zámek, Pozorka, Skapce, Kostelec a Erpužice. Zároveň jsem byl jmenován i vikářem ve Stříbře a v Plané u Mariánských Lázní.

Již pouhý výčet farností vykazuje, jak těžký úkol jsem vzal dobrovolně na sebe; přidám-li ještě za jakých poměrů, musím uznati, že bez pomoci boží není možné,

¹⁰⁹ Státní oblastní archiv Praha, fond Mimořádný lidový soud Praha, sign. Ls XII 6678/46.

¹¹⁰ VHA, fond KmL, Karel Forst.

¹¹¹ Národní archiv Praha (dále jen NA), fond Schaffer Vilém, karton 46, sign. 43-11.

abych dostál. Ale v pomoc boží a přímlovu P. Marie i všech našich čes. sv. patronů pevně doufám. Vždyť nechci nic jiného, než větší slávu boží a spásu všech duší dobré vůle, nejen národa českého, ale i německého. Buď vůle tvá, Pane! Stříbro v měsíci září 1945 ThDr. Karel Forst, podplukovník duch. sl. v. v.

Po příchodu amerického vojska do Stříbra, tj. 5. května večer v době májové pobožnosti, doznamenaly konečně i zdejší horké německé hlavy, že jest konec šíleným jejich snům o věčné Velkoněmecké říši a jejich nadvládě v celé Evropě. Opouštěli tito neúnavní ctitelé Hitlera, zvláště ti, kteří neměli čisté svědomí, jeden za druhým, pokud to bylo možné, Stříbro a hledali jinde své štěstí. Ostatní byli pak našimi úřady odváděni do sběrného tábora a pomalu odsunováni do Reichu.

Tak vůčihledně ubývalo obyvatelstva německé národnosti a stejnoměrně přibývalo Čechů. To ovšem se projevovalo i v duchovní správě, a proto zdejší prozatímní administrátor Josef Putzer, který českého jazyka nebyl mocen, a jeho kaplan Jan Prosch, jenž mluvil česky jen velmi bídne, byli nuceni žádati konsistoř, aby poslala do Stříbra kněze českého, a to ještě před počátkem škol. roku.

*Konsistoř v nedostatku čes. kněží obrátila se na ThDr. Forsta v Břevnově – Praha XVIII, o němž věděla, že pro svůj věk 60 let byl jako vojenský kurát dán na odpočinek, s dotazem, zda by nebyl ochoten převzít duch. správu ve Stříbře.*¹¹²

Karel Forst byl národnostně velmi citlivý a bezprostředně po svém příchodu do západních Čech se stal svědkem postupného odsunu původního německého obyvatelstva: „Co se týče smýšlení národnostního, zůstalo Stříbro větším dílem věrno své tradici zapřisáhlé nenávisti ke všemu českému i československému. V roce 1925 byl jsem ustanoven vojenským kurátem u druhé pěší divize v Plzni. Mou povinností bylo také pastorovati vojenské posádky tam, kde nebylo bohoslužeb v čes. jazyce. Když jsem přijel poprvé do Stříbra, hledal jsem farní úřad v blízkosti kostela. Nemoha nic najíti, obrátil jsem se na kolemjdoucího pána a slušně jsem se ho otázel – ovšem česky, byl jsem v důstojnickém stejnokroji – kde vlastně jest zdejší děkanství. Muž se na mne nenávistně podíval, provokativně si odplivnul a beze slova se vzdálil. To byl

¹¹² Státní okresní archiv Tachov (dále jen SOKA Tachov), fond Děkanství Stříbro (dále jen D Stříbro), Kronika 1835-2003, s. 622.

duch stříbrský po světové válce, který jen zmohutněl za několik let okupace nacistické, a který nezlomila ani potupná porážka nesmrtelného a zbožňovaného hitlerismu.“¹¹³

„S přepravou občanů německé národnosti bylo započato hned po vydání vládního nařízení. Nejdříve byli odsunuti ti, kteří se hlásili dobrovolně, a potom podle místních poměrů. Občané byli shromažďováni ve sběrném táboře (dříve tábor pro zajatce) na pravé straně silnice do Milíkova. Zde bylo o ně dobře postaráno v každém ohledu. Místnosti byly čisté, zdravotně vyhovující. Strava byla dobrá a dostatečná, ač dosud bylo všechno na lístky. Kdo chtěl, mohl jít do práce a vydělati si dosti peněz, kterými mohl volně disponovati. To vedlo k mnohým nepříjemnostem, a proto byla správa tábora nucena omeziti vycházky Němců do města. Tím se stalo, že také v neděli nemohli se zúčastniti bohoslužeb v děkanském kostele. Proto d. p. administrátor si vyžádal povolení, aby mohl o větších svátcích a dle možnosti někdy i v neděli sloužiti mši sv. v táboře. Vždy byl důstojně upraven k tomu veliký pokoj (čítárna a společenská místnost). D. p. administrátor měl krátkou promluvu v německé řeči a zpívaly se německé písně. V postě, adventě atd. byla zpověď a sv. přijímání. Na žádost katolických rodičů se vyučovalo jednou týdně náboženství, k čemuž ovšem dal souhlas Zemský národní výbor v Praze a nejdůstojnější konsistoř.“¹¹⁴

Forst se na novém působišti pustil s elánem do práce. V hospodářsky velmi složité poválečné době se v rámci možností pokusil zajistit si spolupracovníky i materiál, aby odstranil alespoň ty nejzávažnější nedostatky: *„Budova děkanství i kostel byl ve stavu velmi ubohém. Po dobu trvání války nebylo možno provést ani tu nejmenší opravu a pak letecké bombardování města Stříbra a nakonec nedobrovolný odchod německých vetřelců – to vše zanechalo smutné stopy všude. Na děkanství v přízemí byla delší dobu ubytována neblaze proslulá Feldpolizei, v bývalém refektáři pak byla rozdělovna potravinových lístků pro celé město. Všude rozházené a poškozené věci, nábytek, knihy obrazy atd.*

V kostele okna od výbuchu bomb rozbita, střecha poškozená tak, že do postranní lodi Božího hrobu zatéká, kusy okapových rour scházejí, aneb jsou prožrány

¹¹³ SOkA Tachov, D Stříbro, Kronika 1835-2003, s. 623.

¹¹⁴ SOkA Tachov, D Stříbro, Kronika 1835-2003, s. 630.

úplně rzí. Kaple na starém hřbitově, kde za první republiky se konaly české bohoslužby a která byla udržována ve vzorném pořádku z milodarů českých věřících, barbarsky zpusťována. A což teprve starobylý kostelíček sv. Petra! Vše rozbito, zničeno, znečišćeno a zneuctěno. Zkáza denně pokračuje, nepomáhá žádný zámek ani sebebedlivější hlídky. Bezbožné ruce pracují dále.“¹¹⁵ [...]

„Přes veškeré těžkosti a hlavně nedostatek potřebných sil i materiálu bylo nutno alespoň to nejdůležitější opravit, hlavně aby se předešlo dalším škodám. Střechy na budově děkanství náklad celkem 6.000 Kčs. Střechy na kostele (v lodi sv. Kříže po každém dešti byly přímo louže) 4.000 Kčs. Okna na děkanství i v kostele 1.000 Kčs. Okapové roury vyčišćeny, scházějící části doplněny a natřeny na kostele i na děkanství. Kopule na kostele natřena, misijní kříž před kostelem natřen, kříž u Červené lávky úplně obnoven, hromosvody odborníkem prohlédnuty a opraveny. Podobně opravy provedeny byly i v Kladrubech, v Černošíně, Holostřevěch a Jezné. Střechu starobylého kostelíka sv. Petra opravil později Státní památkový ústav nákladem asi 95.000 Kčs.“¹¹⁶

V roce 1946 byl Karel Forst jmenován čestným konzistorním radou.¹¹⁷ V září 1946 bylo ve Střibře otevřeno české gymnázium a v prvním školním roce jej navštěvovalo 94 studentů – chlapců i děvčat. ThDr. Forst zde vyučoval náboženství,¹¹⁸ zároveň působil jako arcibiskupský komisař pro reálné gymnázium v Plané u Mariánských Lázní.¹¹⁹ V roce 1948 byl jmenován skutečným konzistorním radou a arcibiskupským notářem. Ve stejném roce byl ve Střibře ustanoven děkanem.¹²⁰

V roce 1947 se stal děkanský úřad ve Střibře předmětem zájmu vojenské kontrarozvědky. Důvěrník obranného zpravodajství zadržel dva dopisy od Forstovy hospodyně Vlasty Šimandlové, ve kterých psala svým rodičům, že pracuje ve Střibře pro vlast, protože nechce, aby ČSR byla bolševická. Dle hlášení se na děkanství

¹¹⁵ SOKA Tachov, D Střibro, Kronika 1835-2003, s. 623.

¹¹⁶ SOKA Tachov, D Střibro, Kronika 1835-2003, s. 630.

¹¹⁷ Almanach ..., díl I. A-L, s. 210.

¹¹⁸ SOKA Tachov, D Střibro, Kronika 1835-2003, s. 628.

¹¹⁹ Almanach ..., díl I. A-L, s. 210.

¹²⁰ Almanach ..., díl I. A-L, s. 210.

konaly podezřelé schůzky lidovců, kteří měli být přes sekretariát lidové strany v Plzni ve spojení s agenty v Bavorsku.¹²¹

V říjnu 1949 byly přijaty dva tzv. církevní zákony, kterými zavedl komunistický režim kontrolu nad životem církví v Československu. Jedním z nich byl Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Ten sice garantoval duchovním pracujícím ve farnostech pravidelný příjem, zároveň ovšem podmiňoval jejich veřejné působení udělením tzv. státního souhlasu a jakoukoli jejich jinou činnost kriminalizoval.

Ještě před jejich přijetím byl Karel Forst společně s dalšími duchovními ze západních Čech na několik týdnů zatčen, neboť měli proti nim organizovat protesty: *„Dne 8. září 1949 bylo v oblasti krajského velitelství StB Plzeň přikročeno k zatýkání členů římskokatolického kléru, kteří organizovali podle memoranda čs. episkopátu podpisovou akci proti novému platovému zákonu kněží. Dosud byli vzati do vazby 64 letý administrátor ve Stříbře Dr. Karel Forst, 63 letý farář v Dýšině František Jelínek, 54 letý vikář ve Vrchení Václav Klabouch, 49 letý vikář v Manětíně František Wonka, 65 letý vikář ve Stašeni František Koral, 73 letý vikář v Čachrově František Zahradka, 54 letý vikář v Chánovicích František Slavíček, 53 letý vikář v Kolínci Jindřich Senft.*

Bylo zatím upuštěno od zatčení vikáře Smetany, ačkoli byl organizátor podpisové akce ve vikariátě lukavickém. Dotyčný se před několika dny podrobil operaci šedého zákalu a vazba by mohla jeho stav zhoršit. V jeho případě bylo zároveň zjištěno, že resoluce dosud nebyla odeslána.

Do večerních hodin dne 9. září 1949 se všichni zatčení zdráhali vypovídat o původu memoranda a nechtěli prozradit své spojky. Ve vyšetřování se pokračuje, akce není dosud skončena.“¹²²

Za zatčeného Forsta se u ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky přimlouval také biskup Štěpán Trochta. V den národního osvobození 28. října 1949 mu z Litoměřic napsal: *„Vážený pane ministře, již před měsícem byla u mne deputace*

¹²¹ ABS, fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-172-3.

¹²² NA, fond Dr. Alexej Čepička (dále jen Čepička), k. 15, inv. č. 96.

věřících ze Stříbra a Plzeňska přimlouvati se za uvězněného pana vikáře ThDr. Karla Forsta ze Stříbra a plzeňského vikáře dp. Resslera, bytem v Plzenci. Žadatelé nařikají nad zdravotním stavem těchto dvou duchovních upozorňující, že ve vězení podlehnou.

Obřátili se ovšem na nesprávnou adresu, protože podepsaný nemá žádné moci, aby mohl mít vliv na osudy dvou uvězněných. [...] Nelze mi odmítat prosící, i když jsem zbaven jakéhokoliv vlivu, jelikož pomáhat trpícím dle svých slabých sil bylo vždy mým životním údělem.

Prosím Vás tudíž, vážený pane ministře, abyste se na mne nezlobil, že jsem si dovolil Vás obtěžovati záležitostmi, která Vám bude snad nemilou, jejíž blahovolné posouzení však by bylo jen projevem srdce, které je schopno pochopiti lidské bolesti a utrpení. Děkuji Vám za trpělivost se čtením tohoto dopisu a poručím se Vám. ¹²³

V té době už byl ale Forst vybrán k provedení tzv. „akce M.“ U příležitosti přijetí nových církevních zákonů rozhodl tým spolupracovníků kolem ministra Čepičky omilostnit duchovní i laiky, kteří byli v uplynulých sedmnácti měsících odsouzeni nebo zatčeni pro nejružnější zločiny nebo přečiny, s výjimkou vlastizrady a špionáže. Nejčastěji se jednalo o přípravu úkladů o republiku, nepřekažení nebo neoznámení trestných činů, zneužití církevní moci, pokus o neoprávněné opuštění území republiky, pobuřování, rušení obecného míru nebo zlehčování úředních nařízení. Udělení milosti se týkalo jen části duchovních předem vybraných státní mocí, vězněných hlavně za čtení a komentování pastýřských listů. Bylo vázáno na osobní žádost o milost, kterou však nebyli všichni vybraní duchovní ochotni podat. Celé akce pak bylo náležitě propagandisticky využito jako důkazu o vstřícnosti režimu vůči církvi. V rámci „akce M“ tak bylo na konci října 1949 zastaveno rozhodnutím prezidenta republiky i vyšetřování proti Karlu Forstovi. ¹²⁴

Karel Forst působil jako administrátor ve Stříbře až do 31. března 1953. I po svém penzionování zde nadále ochotně a obětavě vypomáhal v rozsáhlé duchovní správě. Jeho nástupcem se stal Josef Doležal. Když byl počátkem dubna 1955 zatčen

¹²³ NA, Čepička, k. 14, inv. č. 91.

¹²⁴ NA, Čepička, k. 15, inv. č. 98.

pro protistátní činnost, duchovní správy ve Stříbře se opět nakrátko dočasně ujímá Karel Forst.¹²⁵

Další z Forstových nástupců, Heřman Alois Šimoník z řádu těšitelů, byl ustanoven administrátorem v polovině září 1956. Také on pokračoval v záznamech do farní kroniky a z jeho zápisů promlouvá tvrdá realita duchovní správy v západních Čechách v padesátých letech: „*Po zrušení klášterů v roce 1950 byli někteří řeholní kněží ustanoveni do světské duchovní správy. Pražský arcibiskup ThDr. Josef Beran je v internaci někde mimo arcidiecézi a správu arcidiecéze vede jako ordinář kapitulní vikář prelát Antonín Stehlik a kancléř Jan Dočekal, děkan kapituly karlsštejnské. Vikářem vikariátu stříbrského je arciděkan tachovský P. Jaroslav Böhm, člen řádu křižovníků. Náš vikariát zahrnující v sobě dva politické okresy (Stříbro a Tachov) má celkem 39 farností a v jeho obvodu sídlí jen osm kněží.*

Lze si snadno představit, s jakou námahou vykonáváme pastorační práci. V letech 1956-59 jsem konal měsíčně 1.200 km cest do škol a na bohoslužby, většinou na motocyklu. Učil jsem v devíti školách (Stříbro, Sulislav, Vranov, Sytno, Těchlovice, Černošín, Olbramov, Benešovice, Holostřevy). Každý administrátor je povinen odučit gratis osm hodin týdně. Za další hodiny je odměna 5 Kčs, 1 km je honorován 0,36 Kčs. Když jsem ze zdravotních důvodů byl nucen pořídit si osobní auto, stojí mne jen provozní náklady 1 Kčs na 1 km bez umořování vozidla. Na neděle musím zjednávat další auto, poněvadž bohoslužby, dokud může vypomáhat pan ThDr. Forst, nechci nikde rušit nebo omezovat, a poněvadž varhaníka a někdy i ministranty nutno vozit s sebou. V neděli také není vhodné autobusové spojení. Většina chrámových sbírek padne jen na hrazení cestovného, poněvadž státní dotace nestačí. Nemohou se proto pořizovat jiné potřebné předměty, jako kostelní prádlo, paramenta aj. Vše už velmi chátře, až srdce bolí. [...] Každoročně ubývá škol, v nichž se učí náboženství. Rodiče nevyužívají možnosti, přihlásit své dítě k vyučování. Někdy ze zbabělosti, někdy z nedbalosti, i když dnes už i z kazatelen je smíme upozornit, že do 8. září nejpозději mohou své dítě přihlásit u ředitele školy k vyučování náboženství.“¹²⁶

¹²⁵ SOkA Tachov, fond D Stříbro, Kronika 1835-2003, s. 631.

¹²⁶ SOkA Tachov, fond D Stříbro, Kronika 1835-2003, s. 631-634.

ThDr. Karel Forst, podplukovník duchovní služby ve výslužbě, zemřel v neděli 28. března 1966 v nemocnici v Plané u Mariánských Lázní ve věku 81 let. *„Zasloužilý a obětavý kněz, nejdůstojnější pan arciděkan, který až do poslední chvíle svého života obětavě vypomáhal ve zdejší duchovní správě. Pohřeb se konal dne 2. dubna ve svátek Panny Marie Sedmiboletné ve zdejším děkanském kostele. Kázání proslovl jeho někdejší žák dp. Jaroslav Španihel, administrátor v Domažlicích. Na vlastní přání převezen byl pak do svého rodiště v Domažlicích a tam uložen v rodinném hrobě.“*¹²⁷

Plk. duch. Mons. Gustav Šuman

* 20. červenec 1883 – Trhové Sviny

+ 7. duben 1962 – Heimenkirch

Gustav Šuman se narodil 20. července 1883 v Trhových Svinech (dnes okres České Budějovice) jako předposlední z dvanácti dětí Františka Šumana a jeho manželky Marie rozené Schönauerové. Jeho otec byl kovářem a on sám se po krátkou dobu také kovářem učil.¹²⁸ Po vychození obecné školy nastoupil v roce 1897 jako čtrnáctiletý na tehdejší české (později Jirsíkovo) gymnázium v Českých Budějovicích, kde v červenci 1905 odmaturoval s vyznamenáním.¹²⁹

Odvodu se podrobil 13. března 1905 u doplňovacího okresního velitelství v Českých Budějovicích a byl odveden k zeměbranceckému pěšímu pluku č. 1 ve Vídni. Přihlásil se dobrovolně do armády a od 1. října 1905 do 1. října 1906 absolvoval s výborným prospěchem školu pro jednoroční dobrovolníky u zeměbranceckého pluku č. 21 ve St. Pölten.¹³⁰ V letech 1906-1910 studoval na teologickém ústavu v Českých Budějovicích. Již po absolvování třetího ročníku byl 18. července 1909 vysvěcen na kněze,¹³¹ což byla výjimka někdy udělovaná starším

¹²⁷ SOkA Tachov, fond D Stříbro, Kronika 1835-2003, s. 635.

¹²⁸ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹²⁹ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

¹³⁰ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹³¹ Archiv Biskupství českobudějovického, matrika ordinovaných kněží.

studentům. Čtvrtý ročník semináře již tedy ukončil jako kněz a zároveň prefekt a to s výtečným prospěchem. Jeho prvním kněžským působištěm se stal Horšovský Týn, kam nastoupil 1. srpna 1910 jako kaplan. V tomto převážně německém městě, kde tehdy žilo asi jen pět procent Čechů, působil do konce září 1912.¹³²

V souvislosti s přijetím kněžského svěcení byl k 1. prosinci 1910 jmenován polním kurátem v záloze. Od 1. října 1912 nastupuje jako aktivní vojenský duchovní v Bolzanu, které tehdy patřilo Rakousku-Uhersku. Po necelém roce přechází 1. září 1913 jako duchovní k posádkové nemocnici č. 4 v Linci. Po vypuknutí první světové války je 1. srpna 1914 přeložen k c. k. pěšímu pluku č. 14, se kterým se účastní válečného tažení proti Rusku. Avšak již 7. září 1914 upadá u Oserdowa v Haliči do ruského zajetí, přičemž o den dříve byl zraněn a utrpěl průstřel břicha.¹³³

Z ruského zajetí byl propuštěn až 29. dubna 1918 a byl internován v rakouském Linci, kde byl až do státního převratu soudně vyšetřován pro obvinění z údajného rusofilství a hrozil mu vojenský soud.¹³⁴ Již 19. listopadu 1918 se dal do služeb Československé republiky a 6. prosince podal přihlášku do československé armády. Přitom ale léta strávená v ruském zajetí mu nikdy nebyla započítána do odsloužených let pro výpočet služného, neboť se mu nepodařilo prokázat, že mu po dobu zajetí nebylo možno vstoupit do čs. legií.¹³⁵

V prvorepublikové armádě působil nejprve od 1. prosince 1918 jako duchovní u posádkové nemocnice č. 13 v Terezíně. Dne 26. května 1922 byl povýšen do hodnosti vrchního polního kuráta s oprávněním nosit distinkce štábního kapitána.¹³⁶ Svými nadřízenými byl hodnocen jako mužné ustálené povahy, horlivý duchovní správce s velmi vyvinutým citem pro své vznešené povolání, vůči každému ochotný a vlídný. Horlivě se staral o nemocné, byl dobrý řečník a důstojný kněz.¹³⁷

¹³² Archiv Biskupství českobudějovického, matrika ordinovaných kněží.

¹³³ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹³⁴ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

¹³⁵ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹³⁶ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹³⁷ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

Od prosince 1922 do března 1923 krátce působil jako přednosta duchovní správy u velitelství 3. pěší divize v Litoměřicích. Dne 1. dubna 1923 byl přemístěn jako duchovní referent k velitelství 1. horské pěší brigády v Ružomberoku. Když byly hodnosti důstojníků služeb sjednocovány s ostatními, byla jeho hodnost 27. prosince 1926 přejmenována na štábní kapitán duchovní služby. K 29. února 1928 byl přemístěn jako duchovní k 11. pěší divizi v Rožňavě, přičemž zároveň již od 31. října 1927 působil současně jako duchovní správce a důstojník mravní výchovy u čs. pěšího pluku 16. K 21. prosinci 1929 byl povýšen na majora duchovní služby. Od 28. února 1930 byl přemístěn jako přednosta duchovní služby k 10. pěší divizi v Bánské Bystrici.¹³⁸ Zároveň v letech 1932-1933 působil jako přednosta kanceláře kárného výboru 10. divize a přednosta vojenské správy budov.

V době svého působení na Slovensku byl svými nadřízenými hodnocen jako velmi snaživý, obětavý a horlivý kněz, výborný řečník, svědomitý a velice spolehlivý, pracovitý, otevřeného charakteru, pečlivě dbalý svých povinností, veselý a dobromyslné povahy, snaživý a uctivý. Celkový stupeň kvalifikace byl každoročně stanoven jako velmi dobrý nebo výtečný. Pouze v roce 1930 v době jeho služby u 10. divize byl velitelem divize označen jako cti a obluby žádostivý a to ne vždy vhodnými způsoby. Přednosta duchovní služby u Zemského vojenského velitelství v Košicích pplk. duch. Hajdin se však svého podřízeného zastal: „*Znám dotyčného, že je svědomitý a horlivý kněz, dobrý kazatel a výborný slavnostní řečník a velmi pilný důstojník mravní výchovy u pluku. Že by byl cti a obluby žádostivý a to i nevhodným způsobem může být spíše všeobecná lidská slabost anebo nedočkavost zaslouženého uznání, ne však hlavní a vedoucí motiv jeho povahy. Považuji to spíše za jistý stupeň sebevědomí, ke kterému jej opravňuje jeho vojenské a vysokoškolské vzdělání, fyzický věk a úspěšná i mimo svého oboru vykonaná služební činnost.*“¹³⁹ Šumanovo vzdělání bylo skutečně mimořádné. Uměl rusky, polsky, německy, italsky, francouzsky, latinsky. Ve vojenských spisech uvedl v rubrice znalost zemí Jižní Tyrolsko, Rakousko, Střední Sibiř, Francie, Německo, Jugoslávie, Bulharsko, evropské Turecko a Egypt. Uměl jezdit na koni, na motocyklu a na bicyklu, dobře střílel. Kvůli svým

¹³⁸ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹³⁹ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

četným aktivitám však mohl v okolí budit dojem, že své povinnosti duchovního zanedbává. V roce 1934 jej divizní generál Votruba vnímal tak, že „*cítí se býti více vojákem jak duchovním. Jeho faktická činnost a výkony v tomto smyslu jsou s ohledem k různým omezujícím okolnostem tak minimální, že se dají ciferně těžko vyjádřit.*“¹⁴⁰

Dne 22. července 1935 byl Gustav Šuman povýšen do hodnosti podplukovníka duchovní služby. Od 31. října 1935 je přemístěn jako duchovní k velitelství 5. divize v Českých Budějovicích.¹⁴¹ Také zde je hodnocen jako poctivý, čestný, svědomitý, otevřený, upřímný, kamarádský, společenský a veselý. Nebál se zodpovědnosti. Duševně byl velmi pružný a bystrý, značného stupně inteligence, dbalý svého zevnějšku, bez zlých sklonnů a návyků. Zdravý, velmi houževnatý, tělesně zdatný. Ovládal velmi dobře své přepisy, ochotně vypomáhal i v jiné práci mimo své zařazení. Svůj úřad zastával velmi dobře, na podřízené měl dobrý vliv. Mimo službu se zdarem pracoval ve spolcích, při branné výchově apod. Celkový stupeň kvalifikace mu byl opět stanoven jako velmi dobrý.¹⁴² Dne 21. září 1936 byl jmenován čestným konzistorním radou v Českých Budějovicích.¹⁴³ Od 31. prosince 1937 byl ustanoven přednostou katolické duchovní správy VI. sboru v Košicích.¹⁴⁴ V roce 1937 obdržel pochvalné uznání od velitele 5. divize.¹⁴⁵ Po okupaci Československa a likvidaci armády byl k 1. srpnu 1939 přeložen do výslužby.¹⁴⁶ Bydlel ve vlastním domku v Hlinské ulici v Českých Budějovicích společně se svou hospodyní Bohumilou Popelovou a synovcem Janem Šumanem. Působil jako duchovní správce kostela v Hodějovicích, kam dojížděl na kole. Zároveň vyučoval náboženství v církevní škole u sester boromejek.

Gustav Šuman se zapojil do ilegální odbojové skupiny bratří Jaroslava a Leopolda Hájičkových a ing. Tejčky. Jejím cílem bylo vybudovat podzemní strukturu mezi českobudějovickým četnictvem, která by v případě povstání svrhla německé

¹⁴⁰ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

¹⁴¹ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹⁴² VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

¹⁴³ Archiv Biskupství českobudějovického, matrika ordinovaných kněží.

¹⁴⁴ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹⁴⁵ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

¹⁴⁶ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

představitele moci a převzala velení. Tato skupina skutečně byla 5. května 1945 přetvořena v Národní výbor, který v devět hodin ráno zahájil revoluci, při níž nacisté úplně kapitulovali, a ještě před polednem převzal od německého velitele správu Českých Budějovic.

Gustav Šuman byl členem skupiny od roku 1941 a v jejím rámci se účastnil protinacistického odboje. Pravidelně poslouchal zahraniční rozhlas a na společných schůzkách referoval o vyslechnutých zprávách. Na četnickém velitelství oficiálně vyučoval němčinu, ve skutečnosti při hodinách připravoval účastníky kurzu na zásah pro případ vypuknutí povstání. Rovněž je tajně učil ruštině. Právě jeho studenti byli první, kteří svrhli německé velitele četnictva a účastnili se národního povstání.¹⁴⁷

Po celou dobu okupace Šuman vystupoval nebojácně a neohroženě. V celém kraji byl znám díky svým smělým vlasteneckým promluvám v kostelech a při pohřbech. Těmi však na sebe upozornil. Když ve Svatém Janu nad Malší pohřbíval 22. října 1939 umučeného příslušníka domácího odboje majora generálního štábu Bohumila Kleina, bylo v kostele několik příslušníků Gestapa i s fotoaparáty.¹⁴⁸ Při jedné mši v kostele veřejně rozhořčeně odsoudil to, že Němci při převozu vězňů vyhodili na trati do Borovan z vlaku několik zmrzlých těl.¹⁴⁹ Bylo na něj upozorněno služebnou SD, že podporuje protistátní činnost, rozšiřuje zahraniční zprávy a je státu nebezpečná osoba.¹⁵⁰

Dne 29. ledna 1945 byl pro proti říšské smýšlení a výroky Šuman i jeho spolubydlící zatčeni. Šuman byl tak neopatrný, že nechal na radiopřijímači naladěný Londýn. Příslušníci německé tajné policie jej donutili, aby sám rádio donesl a naložil do vozu. Šuman před autem přístrojem práskl o zem a rozšlapal jej. Pak oba gestapáky srazil k zemi a popral se s nimi, řval po nich a nadával jim. Svojí osobní statečností a

¹⁴⁷ VHA, fond Sbírka dokumentace Oddělení vydávání osvědčení MO ČR (dále jen OVO), č. j. 60905/48.

¹⁴⁸ VHA, fond OVO, č. j. 60905/48.

¹⁴⁹ FELDMANN, Vladimír. Vojenský duchovní P. Gustav Šuman. Ohlédnutí za téměř zapomenutou obětí dvou totalit, *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, 2, 2003, s. 219.

¹⁵⁰ ABS, fond Výpovědi zaměstnanců Gestapa, sign. 52-1-53/49.

tím, že kladl odpor, chtěl údajně pozvednout ducha přihlížejících a dát jim tak příklad. Bydlel nedaleko plynárny, kde v tu dobu několik řidičů čekalo na plyn.¹⁵¹

Další okolnosti Šumanovy činnosti a jeho zatčení doplňuje výpověď jeho hospodyně Popelové, která na Gestapu uvedla, že „Šuman od vzniku protektorátu, poslouchal nepřátelské rozhlasové stanice ze zahraničí v různých jazycích. Já sama jsem opustila místnost vždy, když Šuman zahraniční rozhlas naladil a popírám, že bych s ním poslouchala. Rovněž popírám, že by mi jím odposlechnuté zprávy sděloval nebo vysvětloval. Musím dodat, že jsem Šumana několikrát varovala, že je to trestné. Varovala jsem ho, aby byl opatrný, protože cizí rozhlas byl slyšet v celém domě. Proto Šuman krátce před Vánocemi 1944 opatřil k rádiu sluchátka. Šuman okolo podzimu 1944 přinesl jakousi cívku, kterou chtěl upevnit k aparátu, a řekl mi, že potom bude příjem lepší. Zda tak skutečně učinil, mi není známo.

Návštěvy Šuman nepřijímal. Když někdo náhodou přišel, že s ním chce mluvit, odešel z domu dveřmi na zahradu. O jeho známých a o lidech z okruhu jeho přátel nemám žádné poznatky. Přes den se zdržoval Šuman hlavně ve městě. S kým a kde pobýval nevím. Mně pouze vždy řekl, že jde do kostela.

29. ledna 1945 jsem slyšela bouchání na dveře, a když jsem se podívala z okna, viděla jsem dva muže. Hned mě napadlo, že jsou od policie. Obávala jsem se, že budou chtít provést domovní prohlídku. Šuman měl mapu Evropy, na kterou si dělal různé poznámky a značky na základě zpráv odposlouchaných z nepřátelského rozhlasu: o pohybu fronty, o bojích a o postupu nepřátel Německa. Hodila jsem to do hořících kamen. Z přijímače jsem odstranila tu špulku a hodila ji do popelníku kuchyňského sporáku, kde jí potom našli příslušníci tajné policie. Udělala jsem to proto, aby na Šumana, který nebyl doma, nepadlo podezření z poslechu nepřátelského rozhlasu.

Odmítám, že bych poslouchala rozhlas spolu s Šumanem. Rovněž jsem se s ním nikdy nebavila o vojenských nebo politických věcech. Přiznávám pouze, že mi bylo známo, že si Šuman na základě odposlouchaných nepřátelských zpráv z cizího rozhlasu dělal značky a poznámky na mapě, kterou jsem spálila. Odmítám ale, že bych

¹⁵¹ VHA, fond OVO, č. j. 60905/48.

měla vědomosti o tom, že by Šuman odposlechnuté zprávy dále předával písemně. Pokud se tak dělo, bylo to činěno bez mého vědomí.“¹⁵²

Šuman byl od 29. ledna 1945 držen ve vyšetřovací vazbě československého Gestapa až do 30. března, kdy byl převezen do pražské pankrácké věznice. Jeho situaci rovněž nepříspělo, když při domovní prohlídce Gestapo nalezlo jeho deník. Měl tlustý sešit s poznámkami, kam si po celou dobu války zapisoval údaje o tom, jak postupuje fronta, koho Němci zase zavřeli, co je v Budějovicích nového, jaké jsou přídělky potravin, co hlásil Londýn, co dělají budějovičtí Němci a podobně. Poznamenával si také ale vtipy na Vůdce i své osobní postřehy a názory na okupanty a jejich počínání.

Ve vyšetřovací vazbě byl podplukovník Šuman tloučen a kopán, byly mu vyraženy zuby a do konce života trpěl svalovou kýlou, bolestmi kloubů a částečnou ztrátou paměti způsobenou nervovým otřesem. Spolu s ním byli zatčeni i jeho hospodyně Popelová a synovec Jan Šuman. Ti byli při výsleších rovněž týráni a až do osvobození v květnu 1945 byli vězněni v Terezíně.¹⁵³

Na Pankráci zastihlo Šumana pražské povstání. Podle vlastního vyjádření šel z věznice rovnou na barikády.¹⁵⁴ Ihned se zúčastnil stavby barikád u vyšehradské sokolovny a ráno 6. května se přihlásil na velitelství Bartoš. Odtud byl vyslán k veliteli obrany rozhlasu škpt. Jaroslavu Zárubovi. Kromě kancelářských služeb poskytoval duchovní pomoc raněným a povzbuzoval bojovníky na barikádách. Po návratu na velitelství Bartoš byl vyslán jako parlamentář k německým jednotkám do Kbel. Po skončení bojů byl ustanoven u velitelství Bartoš vedoucím pro filmování aktualit, zároveň také působil jako přednosta duchovní služby povstaleckého Vojenského velitelství Velké Prahy.¹⁵⁵

Po válce byl nakrátko reaktivován a znovu přijat do armády. Pracoval na posádkovém velitelství Velké Prahy jako ubytovací referent. Také v této poslední

¹⁵² NA, fond Gestapo Praha, sign. 101-3-18.

¹⁵³ VHA, fond OVO, č. j. 60905/48.

¹⁵⁴ VHA, fond OVO, č. j. 60905/48.

¹⁵⁵ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

etapě svého vojenského působení byl hodnocen jako rázný, mužný, přímého charakteru, dobrosrdečný a obětavý. Bezvadného chování a vystupování. Na svůj věk tělesně velmi zdatný, svého zevnějšku dbalý. Měl bystrý postřeh a úsudek, bohaté životní zkušenosti a široký rozhled. Dovedl se výborně uplatnit. Žil naprosto spořádaně a byl schopen zastávat i vyšší funkce. Celkový stupeň kvalifikace byl stanoven jako výtečný.¹⁵⁶

Od 1. dubna 1946 byl trvale přeložen do výslužby. Dne 26. října 1946 byl zpětně povýšen na plukovníka duchovní služby v záloze s účinností a pořadím od 28. října 1942. K 19. listopadu 1946 byl ze zdravotních důvodů superarbitrován a uznán neschopen polní služby a schopen jen kancelářských nebo pomocných služeb v zápolí.¹⁵⁷ Za svoji odbojovou činnost obdržel v roce 1946 Medaili za zásluhy 1. stupně a v roce 1947 byl vyznamenán Čs. válečným křížem 1939.¹⁵⁸ V Českých Budějovicích byl zvolen za Československou stranu lidovou do Okresního národního výboru.¹⁵⁹

Klidu a uznání si však jako plukovník na odpočinku příliš neužil, protože rok po únoru 1948 byl opět zatčen, tentokrát novou komunistickou mocí. Dne 5. dubna 1949 byl Gustav Šuman vzat do vyšetřovací vazby a obžalován v procesu prof. Karel Nigrín a spol. Obžaloba rozsáhlé protistátní skupině kladla za vinu, že se spojili v úmyslu zničit a rozvrátit lidově-demokratické zřízení, společenskou a hospodářskou soustavu republiky zaručené ústavou, vešli v přímý i nepřímý styk s cizí mocí a cizími činiteli, vyzvídali státní tajemství v úmyslu vyrazit je cizí moci a v úmyslu poškodit republiku. V procesu bylo obžalováno celkem 56 osob z nejružnějších trestných činů jako zločin velezrady, zločin vyzvědačství, zločin neoznámení trestného činu, zločin přípravy úkladu o republiku nebo zločin účastenství na zločinu neoprávněného opuštění území republiky. Mělo se jednat o osoby z kruhu bývalých agrárníků a jiných pravicových stran, které nesouhlasily se socialistickým zřízením, a další cestu k socialismu se snažili rozvrátit všemi možnými prostředky.

¹⁵⁶ VHA, fond KvL, Gustav Šuman.

¹⁵⁷ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹⁵⁸ VHA, fond OVO, kartotéka vyznamenaných, Gustav Šuman.

¹⁵⁹ NA, fond Státní soud Praha (dále jen StS), rozsudek Or I 883/49.

V procesu byli obžalováni také Leopold Hájíček starší a jeho syn Leopold Hájíček mladší, se kterými se Gustav Šuman dobře znal. Hájíček starší předal Šumanovi po zatčení syna balík a aktovku k uschování. Ty obsahovaly mapy, učebnici angličtiny, jízdní řády a nějaké další písemnosti. Po čase navštívil Šumana neznámý muž a řekl mu, aby všechny věci zničil. Šuman chtěl aktovku i balík Hájíčkovi staršímu vrátit zpět, ten mu však řekl, že věci nemají žádnou hodnotu a Šuman je skutečně spálil. Navíc v době, kdy byl již Hájíček mladší ve vazbě, jeho otec u Šumana ukryl tři motáky, které mu syn posílal z pankrácké věznice. Ty se týkaly zajištění členů ilegální skupiny gen. Karla Kutlvašra.

Obžaloba Šumanovi vytýkala, že převzal od Hájíčka staršího do úschovy aktovku s důležitým materiálem, usvědčujícím Hájíčka mladšího ze špionáže, a že jako bývalý voják musel poznat, o jaké písemnosti jde. Aby kryl Hájíčka mladšího, obsah aktovky zničil a dále, že uschoval u sebe motáky poslané Hájíčkem mladším jeho otci. Byl obviněn, že *„dověděl se věrohodným způsobem, že byl spáchán zločin, neoznámil to neodkladně hodnověrným způsobem bezpečnostnímu úřadu, ač tak mohl učiniti snadno a bez nebezpečí pro sebe neb osoby sobě blízké a tajil skutečnosti, které by mohly vésti k objevení zločinu a pachatele a hleděl tomu úmyslně zabránit, aby nevyšly najevo.“*¹⁶⁰ Byl obžalován pro zločin neoznámení trestného činu a zločin nadřizování zločincům.

Při hlavním přelíčení se Šuman hájil, že nevěděl o tom, že Hájíček mladší je ve službách cizí moci, a rovněž nevěděl, že aktovka, kterou mu otec dal, obsahovala usvědčující materiál proti jeho synovi. Předal mu jí sice v době, kdy syn byl již zatčen, Šuman však o jeho zatčení nevěděl a Hájíček starší mu to také nesdělil. Věci si před zničením sice prohlédl, ale o papírech měl dojem, že to jsou poznámky ze školy, a proto je ani nečetl. Popřel, že by poznal, že jde o usvědčující materiál proti Hájíčkovi mladšímu, i že by tak učinil proto, aby zabránil jeho usvědčení. Šuman sice věděl o tom, že Hájíček mladší byl v Německu a vrátil se zpět do Českých Budějovic. Nenapadlo ho však, že by tam mohl pracovat proti republice. Nevěděl, že se stal v Německu agentem CIC, anebo že by byl zahraniční ústřednou poslán zpět na území

¹⁶⁰ NA, fond Státní soud Praha (dále jen StS), rozsudek Or I 883/49.

republiky s nějakými protistátními úkoly. Do návštěvy neznámého muže ani nevěděl, že se jedná o aktovku Hájička mladšího.

Soud při hlavním přelíčení přihlédl k tomu, že uschováním listin nemohl napomoci trestnému činu již spáchanému, neboť Hájiček mladší byl v té době již zajištěn. Navíc jako bývalý vojenský duchovní nemusel poznat, že jde o materiál špionážní. Pokud jde o písemnosti již zničené, není možno na jejich základě konstatovat, zda skutečně mohly nějak přispět k usvědčení obžalovaného, neboť nikdo neví, co v nich vlastně bylo. Soud Šumana zprostil obžaloby pro nedostatek zlého úmyslu. V průběhu vyšetřování bylo dotazováním zjištěno, že v místě svého bydliště v Českých Budějovicích požívá dobré pověsti.

Přelíčení Státního soudu v Praze se konalo 30. června 1949. Odsouzeno bylo celkem 44 osob a soud vynesl rozsudky jedenkrát trest smrti, jedenkrát trest odnětí svobody na doživotí, třikrát na dvacet let, třikrát osmnáct let, dvakrát patnáct let, jedenkrát třináct let, třikrát na dvanáct let, čtyřikrát na deset let, čtyřikrát osm let, jednou na šest let, jednou na pět let, jednou na tři roky, jednou na jeden a půl roku, jednou na rok, dvakrát trest odnětí svobody na deset měsíců, čtyřikrát na osm měsíců, sedmkrát na šest měsíců, jednou na sedm měsíců, jednou na pět měsíců a dvakrát na čtyři měsíce. Dalších 12 osob včetně Gustava Šumana bylo obžaloby zproštěno, mezi nimi například i bývalý majitel Lucerny Ing. Václav Havel, žalovaný rovněž za zločin neoznámení trestného činu.

V průběhu vyšetřování byly vyžádány posudky soudních znalců z oboru vojenského a politického zpravodajství. Ti konstatovali, že Nigrínova ilegální organizace zjišťovala a sdělovala do zahraničí i cizím zastupitelským úřadům u nás různé zprávy, tvořící státní tajemství, které vyzvídala všemožným způsobem. Organizace rovněž zprostředkovala řadu ilegálních útěků do zahraničí. Tím posílila zahraniční uprchlíky, kteří pracují k násilné změně lidově-demokratického státního zřízení, ohrozila obranné zájmy státu, což platí zejména o osobách vojenských. Informace se týkaly hospodářské situace ČSR, nerostného bohatství, nalezišť uranu, pětiletého plánu, kovoprůmyslu, zahraničního obchodu, absolutních čísel výroby, kapacit výrobních závodů, pohybu pracovních sil, vojenských agentů i s uvedením jejich krycích jmen, údajů o důstojnickém sboru, o početních stavech, výzbroji a dislokaci vojenských útvarů. K některým bodům se soudní znalci odmítli vyjádřit s

odůvodněním, že tak nelze učinit ani při neveřejném soudním líčení, neboť jsou stále předmětem prvořadého státního tajemství.

K trestu smrti byl v nepřítomnosti odsouzen brigádní generál Václav Vlček, který opustil Československo a dle obžaloby vybudoval v Řezně zpravodajskou kancelář spolupracující s CIC. Ministerský rada ministerstva zahraničí Karel Nigrín byl odsouzen na doživotí. Trest mu byl v roce 1955 změněn amnestií prezidenta republiky na 25 let odnětí svobody. V roce 1957 uvedl, že byl vyšetřovacími orgány psychologickým nátlakem i fyzickým násilím donucen k tomu, aby se k uvedeným trestným činům doznal. Rovněž jeho manželka žádala o prošetření procesu, což zdůvodnila tím, že politické procesy vedené v letech 1948-1952 nebyly vedeny cestou socialistické zákonnosti.

Ve skutečnosti se jednalo o uměle vytvořený celek, nesourodou skupinou studentů, bývalých důstojníků, příslušníků SNB, členů národně socialistické strany, lidí patřících do jiných skupin nebo zcela samostatných případů, kteří se poprvé spolu setkali až u soudu. Přesto byl Nigrín obviněn, že se po únorových dnech stal zakladatelem a organizátorem velmi nebezpečné protistátní skupiny provozující vyzvědačskou činnost po celém území republiky ve velkém rozsahu, která navázala spojení s emigrantskou špionážní organizací v Řezně a organizovala ilegální útoky za hranice velkého množství osob. Podmínečně byl propuštěn až v prosinci 1963.

Vzpomínku na chování Šumana ve vyšetřovací vazbě zanechal vězeň Jiří Jakeš z Českých Budějovic, který byl jeho žákem a ministrantem: „V době jeho vyšetřovací vazby na Pankráci jsme se sešli na stejném oddělení ve 3. poschodí věznice. Několikrát jsme spolu mluvili. To bylo v neděli, když se střídali strážníci, kteří nevěděli, kdo kam do které cely patří. V neděli se totiž klepaly na dvore při procházce deky. Takže po klepání dek jsme se zařadili do jiné skupiny, a když byl dán rozkaz deky sebrat z trávníku, zařadili jsme se tam, kam kdo patřil. Chodili jsme cela za celou s odstupem asi pět metrů.

Vzpomínám, jak jednou při vycházce došlo k nějakému nedorozumění mezi bachařem a vězni. Hned, jak jsme vyšli na dvůr, zavelel dozorce: „čelem vzad!“ a bylo po vycházce. Dobře si vzpomínám, jak se P. Šuman rozběhl z malého kola (to bylo pro staré a nemocné) přes trávník proti tomu bachaři a my jsme se obávali, že mu

nařazuje. Šuman rozčilený křičel: „Já jdu zítra k soudu a budu si na vás stěžovat u pana návladního. Vy porušujete práva vězňů, vy porušujete lidská práva!“

P. Šuman byl propuštěn dříve než já. Když odcházel, dovolil mu dozorce, aby mi předal nějaké jídlo, byl to nějaký salám. A když i já jsem byl propuštěn, zase jsme se radostně objali v sakristii u Panny Marie. Byl jsem ještě ve vojenském a pracoval jsem v pracovním táboře na Kladně.

[...] Když chodím do Mladého k našemu rodinnému hrobu, stavím se v zamyšlení u pomníku před hřbitovem a vzpomínám na tohoto neohroženého kněze. Snad na kostelíku v Hodějovicích by měla být deska se slovy: „Zde působil neohrožený kněz a voják plk. Gustav Šuman.“ ¹⁶¹

Státní prokurátor se však proti vynesným rozsudkům odvolal. Napadl rozsudek Státního soudu v Praze s tím, že v případě Gustava Šumana uvěřil obhajobě obžalovaného, že nevěděl o tom, že Hájiček mladší je ve službách cizí zpravodajské služby a že byl s určitými zpravodajskými úkoly poslán zpět do ČSR. Rovněž tak prý nevěděl, že aktovka, kterou mu Hájiček starší předal, obsahovala usvědčující materiál proti Hájičkovi mladšímu. Obsah aktovky se mu nezdál nijak podezřelý, a proto jej spálil. Státní prokurátor však měl za to, že skutková podstata zažalovaných zločinů byla nejen dána, ale také prokázána. Podle něj z výsledku Šumana vyplývá přímo nenávisť a nepřátelství vůči lidově-demokratickému zřízení v ČSR. Aby tak manifestoval svůj odpor proti stávajícímu režimu v republice, měl podle státního prokurátora Šuman vyvinout úsilí k tomu, aby tuto protistátní ilegální činnost, o které dobře věděl, nejen neoznámil, nýbrž přímo zahlašoval stopy trestného činu a ztěžoval tím pátrání bezpečnostních orgánů. Z celé věci podle něj vyplývalo, jaký postoj obžalovaný Šuman k celému případu zaujímal a jak se vlastizrádně choval k novému státu, ve kterém se rodí nová socialistická společnost. „*Budovatelské úsilí pracujícího lidu pro něho nebylo ničím a viděl spásu pro své sobecké zájmy jen v násilném převratu, a proto činil vše, aby pomohl lidem, kteří se o to pokoušeli. Náš pracující lid však nestrpí, aby lidé typu Šumana porušovali jeho budovatelskou práci, a bude žádat jejich přísné potrestání. [...] Pracující lid našeho státu si nedá vzít moc*

¹⁶¹ FELDMANN, Vladimír. *Vojenský duchovní ...*, s. 219-220.

ze svých rukou a přísnými tresty zneškodní každý pokus lidí jako je Hájiček starší, Šuman a jim podobní, aby porušovali naši cestu k socialismu, cestu, kterou si zvolil náš lid, cestu šťastného zítřka a blaha všeho pracujícího lidu na celém světě.“¹⁶²

Státní prokurátor proto navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil výrok o vině u obžalovaného Šumana a pokud byl zproštěn obžaloby, aby jej uznal vinným v plném rozsahu a aby mu uložil spravedlivý trest podle návrhu žalobce. Nejvyšší soud jakožto soud odvolací „vzal za prokázané, že všichni odvolatelé mají záporný postoj k lidově-demokratickému zřízení. Všem bylo známo, že zrádná emigrace má v západním Německu spojení s mezinárodní reakcí připravující třetí imperialistickou válku k pokusům o zničení a rozvrácení lidově-demokratického zřízení, společenského a hospodářského řádu republiky i za cenu války. K těmto cílům zahraniční reakce používá všech prostředků, zejména špionáže všeho druhu.“¹⁶³

Odvolání státního prokurátora pro výrok o trestu uznal Nejvyšší soud oprávněným s tím, že Státní soud pochybil, když došel k závěru, že u obžalovaného Šumana není prokázána skutková podstata zažalovaných trestných činů. Vyhověl odvolání státního prokurátora u zprošťujícího výroku o vině, zrušil výrok Státního soudu a uznal Šumana vinným, neboť se dozvěděl, že byl spáchán zločin, a neoznámil to a zároveň tajil skutečnosti, které mohly vést k objasnění zločinu, a hleděl tomu úmyslně zabránit. Gustav Šuman byl Nejvyšším soudem 11. května 1951 odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou let, peněžitému trestu 10.000 Kč, náhradě nákladů na trestní řízení, ztrátě občanských práv na tři roky a konfiskaci veškerého osobního majetku.

V deseti stránkovém seznamu jeho osobního majetku z 8. listopadu 1951 mohou zaujmout například položky č. 19 koberec 200x290 silně upotřebený, [...] č. 29 hliněná vázička, [...] č. 31 budík bez skla, [...] č. 72 dvojce krátké spodky seprané a jedno triko dlouhé látané, [...] č. 137 dva páry černých polobotek obnošené staré, [...] č. 186 tři sta kusů různých náboženských knih vázané i brožované, téměř bezcenné,

¹⁶² NA, fond StS, rozsudek Or I 883/49.

¹⁶³ NA, fond StS, rozsudek Or I 883/49.

latinské i německé, [...] č. 359 devět kusů různých žárovek, [...] č. 326 jedno neúplné kolo drátku, [...].¹⁶⁴

Finanční odbor rady Městského národního výboru v Českých Budějovicích hlásil 6. srpna 1955 Krajské prokuratuře v Praze, že veškerý majetek Gustava Šumana byl realizován následovně: „*Volný vklad 1.899,90 v nové měně byl převeden na účet MěNV v Českých Budějovicích, vázané vklady 134.383,80 propadly ve prospěch státu, akcie v hodnotě 53.600 byly zúčtovány ve prospěch ministerstva financí, státní dluhopisy byly zúčtovány ve prospěch ministerstva financí, hodnota zabavených cenností odeslaných StB byla převedena na účet JNV v Českých Budějovicích, movitý majetek byl rozprodán ve veřejné dražbě za 60.054 Kčs, které byly převedeny na účet JNV v Českých Budějovicích, nemovitý majetek jedna polovina vilky v Českých Budějovicích včetně hodnoty zahrady a parcely byl převeden do operativní správy bytové správy MěNV v Českých Budějovicích, výnos kupónů z půjček v hodnotě 1.084 Kčs byl převeden na účet JNV v Českých Budějovicích.*“¹⁶⁵

V důsledku ztráty občanských práv byla Šumanovi odňata důstojnická hodnost a byl přeložen do stavu mužstva jako voják v záloze. Zároveň trvale pozbyl nárok na vojenské odpočivné platy a nedotčen zůstal pouze příplatek za zranění.¹⁶⁶

Po vynesení rozsudku podal Gustav Šuman 12. května a opakovaně 23. července 1951 žádost o odklad nástupu trestu s odůvodněním, že požádal o milost prezidenta republiky. Obě žádosti o odklad nástupu trestu byly však zamítnuty s tím, že žádost o milost nemá odkladný účinek. V průběhu listopadu a prosince 1951 pak byl opakovaně písemně vyzýván k nástupu výkonu trestu s tím, že jinak bude předveden. Všechny výzvy však již zůstaly nedoručeny,¹⁶⁷ neboť v říjnu 1951 Gustav Šuman uprchl do západního Německa.¹⁶⁸

¹⁶⁴ NA, fond StS, rozsudek Or I 883/49.

¹⁶⁵ NA, fond StS, rozsudek Or I 883/49.

¹⁶⁶ VHA, fond KmL, Gustav Šuman.

¹⁶⁷ NA, fond StS, rozsudek Or I 883/49.

¹⁶⁸ ABS, fond Správa pasů a víz, Náhradní díl VD - Emigrace, Gustav Šuman.

Usadil se v Heimenkirchu v Allgäu u Bodamského jezera, kde působil jako ústavní kaplan.¹⁶⁹ S přibývajícími léty se od roku 1959 začal zhoršovat jeho zdravotní stav.¹⁷⁰ Zde také 7. dubna 1962 zemřel.

Mons. Gustav Šuman byl, jak o tom hovoří výše zmiňované kvalifikační posudky, mužem pevným, zásadovým a charakterním. Zároveň měl jistou noblesu a osobitý humor, který jej neopustil až do posledních minut jeho života. Časopis československých kněží v exilu *Vinculum* uveřejnil po jeho smrti následující nekrolog od Dr. Karla Fořta: *„Doma v našich rodinách bývalo pěkným zvykem ještě dlouho vzpomínat a znovu a znovu vyprávět o tom, jak umíral dědeček, jak se s tímto světem loučila babička, jak odcházel na věčnost strýc, tety a jiní příbuzní. Tuto pěknou tradici převzalo v naší kněžské rodině v exilu velmi vhodně Vinculum. Proto se cítím povinen, milí bratři, vám vypsát, jak dokonal svůj pozemský život náš kněžský stařešina a spolubratr, můj jihočeský krajan i milý přítel, plukovník duchovní služby monsignor Gustav Šuman.*

O mrtvých se má prý říkat jen dobré; monsignor mi jistě odpustí, když na něho povím všechno, neboť jsem si jist, že i tak to bude jen dobré. Neměl smrt lehkou a jeho smrtelný zápas byl dlouhý a těžký. Celý týden bránilo se jeho statné tělo infekci, kterou zde nazývají Vunderrose. Ve čtvrtek 29. března byl večer jako obvykle v rodině architekta Eicha, se kterou se již dlouhá léta velmi přátelil, a kde byl milován opravdu jako doma. Toho večera bylo prý zvlášť veselo: Devětasedmdesátiletý monsignor předváděl s paní Eichovou jakýsi hypermoderní tanec, k čemuž domácí pes hlučně štěkal domnívaje se, že se jeho paní děje nějaké násilí. V pátek se monsignor ještě poctivě pomodlil jitřní část breviáře, sloužil velmi ranou mši svatou pro sestřičky v nemocnici, kde působil, a donesl svaté přijímání nemocným na pokojích. Po snídani udělil křest a zřejmě při tom žertoval s křestními hosty, jak o tom svědčí růže, kterou nakreslil při zápisu dítěte - jmenovalo se Rosa. Pak prý se mu udělalo nevolno a po obědě uleh. Od té chvíle se jeho zdravotní stav rychle horšil. V neděli se dal zaopatřit a brzy potom začal smrtelný zápas.

¹⁶⁹ PEJSKAR, Jožka. *Poslední pocta. Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948-1989.* [Curych]: Konfrontace, 1989, Svazek 2, s. 22.

¹⁷⁰ *Vinculum*, řada VII, číslo 9 z června 1959.

Když jsem v pátek zasvěcený Matce Boží Sedmibolestné přispěchal za jarní sněhové bouře v allgáuských Alpách k jeho lůžku, ležel v bezvědomí, s rukama křečovitě zakleslýma do dřevěné pelesti, oči zavřené, ústa zkrivena, pot na vrásčitém čele. Dýchal velmi rychle dechem chroptivým, jako závodník, který se z posledních sil snaží dosáhnout vzdáleného cíle. Na můj pozdrav, který jsem mu vzkřikl do ucha, otevřel jen na okamžik oči a hned se zase vrátil do své agonie, jako by se byl trestuhodně omeškal.

Seděl jsem u něho delší dobu v domněnání, že už žádná komunikace s ním není možná, a tiše jsem se nad ním modlil. Pak však najednou sunul ruku po pelesti, až zachytil moji, a významně ji stiskl, zřejmě aby dal najevo, že o mne ví. A náhle s velikým úsilím přerušil svůj chrapot, slabě odkašlal, podíval se na mě s pokusem o laskavý úsměv a šeptal: ‚...pros za nás hříšné nyní i v hodinu smrti naší.‘ Ne bez pohnutí jsem se chopil této iniciativy a recitoval monsignorovi do ucha bolestný růženec. Upadl sice opět do agónie, těžce a chraptivě dýchal, ale jeho sepnaté ruce svědčily o tom, že se modlí spolu. Když jsem končil modlitbou ‚Zdrávas, Královno...‘, znovu otevřel oči, přerušil svůj chrapot, tiskl mi ruku a s úsměvem na rtech opakoval: ‚ó milostivá, ó přívětivá, ó přesladká Panno Maria!‘

A pak se znovu usmál a hlasem slabým, ale zřetelným a melodickým zanotoval: ‚K nebesům dnes zaleť písni...‘

Se slzami v očích a hluboce dojat jsem mu zpíval tuto píseň, ke které on se snažil znovu a znovu připojit. Bez dojetí nezůstal ani lékař a paní Eichová, kteří v té chvíli do místnosti vstoupili. S láskou, za kterou nechť jí Pán Bůh štědře odplatí, se nad ním paní Eichová skláněla, utírala mu čelo, tvář i ústa a přikládala osvěžující obklad. Monsignore, oči zavřené, chopil náhle její ruku, strčil si ji do úst - a kousl, až chudák vykřikla... To byl jeho poslední žert. Od té chvíle se už z agonie neprobral a druhý den v sobotu před Smrtnou nedělí zemřel.

Večer jsme seděli u Eichů s jeho přáteli, s lidmi, kteří všichni měli monsignora srdečně rádi, ale smutni jsme nebyli. Jeho místo bylo prázdné, ale živý byl mezi námi jeho úsměv a pak zde byly jeho vtipy, které i v této chvíli vyvolávaly salvy smíchu. Když kdosi upozorňoval, že bychom se přece jen měli mírnit, povídá pan

architekt Eich: ‚Já myslím, že, je-li to vůbec možné, je i v nebi dnes o něco veseleji, než obyčejně.‘

‚A svaté panny musely za dveře,‘ podotkla paní Eichová. ‚To říkáte z vlastní zkušenosti?‘ ptám se. ‚No, dříve mě taky posílal ven, pak ale říkal: Vy jste vdaná, vy můžete zůstat.‘

Kdyby bylo možné listovní spojení s oním světem, dostala by redakce Vincula vážný a káravý dopis, že takto se o mrtvých monsignorech, nepíše. Dopis by pak končil asi tímto pozdravem: ‚Objímám vás všechny ztlusta a čekám vás v nebi. Gusta.‘ ¹⁷¹

Závěrem

V prezentovaných a zdánlivě spolu nesouvisejících medailonech dvou různých vojenských duchovních tak můžeme nalézt určité společné jevy. Jsou to:

1. Důsledná a věrná kněžská služba v době aktivní vojenské služby nebo v době působení v civilní duchovní správě.
2. Osobní statečnost, vlastenectví a ochota k oběti v letech národního ohrožení.
3. Nezasloužený osud po válce nebo po únoru 1948.

Oba se v mládí rozhodli pro duchovní povolání a po získání patřičného vzdělání byli vysvěceni na kněze. Události Velké války je přivedly na evropská válčiště, kde se svojí přítomností snažili být nablízku strádajícím vojákům. Oba utrpěli zranění. Gustav Šuman upadl do zajetí, Karel Forst sloužil v rakousko-uherské armádě až do zániku monarchie. Oba – v nejlepším produktivním věku – věnovali podstatnou část svého dalšího života službě v prvorepublikové československé armádě a dosáhli vysokých důstojnických hodností. Po okupaci se Gustav Šuman aktivně zapojil do domácího odboje a v samém závěru války byl zatčen. Přesto se o několik dní později účastnil Pražského povstání a byl pověřen důležitými funkcemi. Karel Forst se do odboje nezapojil, i on byl za okupace uvězněn, protože se snažil zůstat věrný svému

¹⁷¹ Vinculum, řada IX, číslo 5 z července 1962.

povolání kněze a vojáka i svému češství. Také jejich poválečné osudy se lišily. Gustav Šuman byl odsouzen v zinscenovaném procesu a před vězněním se zachránil útekem do zahraničí, kde v exilu zemřel. Karel Forst působil jako duchovní správce v náročném prostředí západních Čech. V době, kdy se nová komunistická moc pokoušela ovládnout církve a dostat ji zcela do svého područí, byl opět krátce vězněn. Svými životními postoji a prací se snažili být příkladem a povzbuzením pro své okolí. Možná by jím mohli být i dnes pro nás.

Obr. 1: Bohoslužba ve vojenském lazaretu rakousko-uherské armády (rok 1917).
Foto: SOKA Beroun.

Obr. 2: Přednosta duchovní služby Škpt. duch. ThDr. Karel Forst. Foto: Obec Dřínov.

Obr. 3: Děkan Karel Forst (druhý zleva) při bohoslužbě na náměstí u příležitosti zastávky lebky sv. Vojtěcha ve Stříbře. Foto: SOKA Tachov.

Obr. 4: Báňskobystrický biskup Marián Blaha, kterého na snímku vítá ministr národní obrany Bohumír Bradáč (zcela vlevo), se 16. září 1934 účastní položení základního kamene památníku padlých z roku 1919. Foto Fotoarchiv VHA.

Obr. 5: Mjr. duch. Gustav Šuman jako přednosta duchovní služby velitelství 10. divize. Foto: Fotoarchiv VHA.

Použité zdroje/References

Almanach biskupů, kněží a jáhnů Arcidiecéze pražské. Praha: Arcibiskupství pražské, 2013, díl I. A-L.

PEJSKAR, Jožka. Poslední pocta. Svazek 2, Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948-1989. [Curych]: Konfrontace, 1989.

FELDMANN, Vladimír. Vojenský duchovní P. Gustav Šuman. Ohlédnutí za téměř zapomenutou obětí dvou totalit, *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, 2, 2003, s. 217-220.

Vinculum, řada VII, číslo 9 z června 1959.

Vinculum, řada IX, číslo 5 z července 1962.

Prameny

ABS (Archiv bezpečnostních složek Praha), fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky

ABS (Archiv bezpečnostních složek Praha), fond Správa pasů a víz

ABS (Archiv bezpečnostních složek Praha), fond Ústředna Státní bezpečnosti

ABS (Archiv bezpečnostních složek Praha), fond Výpovědi zaměstnanců Gestapa

BCB (Archiv Biskupství českobudějovického), matrika ordinovaných kněží

NA (Národní archiv Praha), fond Dr. Alexej Čepička (Čepička)

NA (Národní archiv Praha), fond Gestapo Praha

NA (Národní archiv Praha), fond Schaffer Vilém

NA (Národní archiv Praha), fond Státní soud Praha (StS)

SOA Praha (Státní oblastní archiv Praha), fond Mimořádný lidový soud Praha

SOkA Tachov (Státní okresní archiv Tachov, fond Děkanství Stříbro (D Stříbro))

VHA (Vojenský historický archiv Praha), fond Sbírka dokumentace Oddělení vydávání osvědčení MO ČR (OVO)

VHA (Vojenský historický archiv Praha), fond Kmenové listy (KmL)

VHA (Vojenský historický archiv Praha), fond Kvalifikační listiny (KvL)

Obrazové přílohy

Obr. 1: Bohoslužba ve vojenském lazaretu rakousko-uherské armády (rok 1917).

Foto: SOkA Beroun.

Obr. 2: Přednosta duchovní služby Škpt. duch. ThDr. Karel Forst (na tribuně druhý zleva v důstojnické uniformě) přednáší slavnostní proslov u příležitosti odhalení památníku padlým vojínům a legionářům v obci Dřínov 31. května 1936.

Foto: Obec Dřínov.

Obr. 3: Jednou z vrcholných duchovních akcí katolické církve v naší vlasti po druhé světové válce se staly oslavy 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha v roce 1947. Oslavy svatovojtěšského jubilea začaly v Praze ve středu 23. dubna 1947 slavnostní mší ve svatovítské katedrále, kterou celebroidal nově ustanovený pražský arcibiskup Josef Beran. Lebka sv. Vojtěcha, druhého pražského biskupa a patrona české země, putovala více než čtyři měsíce českými a moravskými městy. U příležitosti jednotlivých zastávek této posmrtné Vojtěchovy cesty po českých zemích byly slouženy mše a konány četné pobožnosti. Při nich se hovořilo jak o historickém významu světcovy osoby, tak o duchovním rozměru jeho pastýřského působení. Cílem slavností nebylo jen připomínat Vojtěchovo působení, ale zahájit také duchovní obrodu národa a přispět tímto způsobem k nápravě mravní devastace z válečné doby. Zvláštní pozornost přitom byla věnována farnostem v pohraničí, odkud bylo odsunuto německé obyvatelstvo. Dalšímu prohlubování duchovního života u nás však zabránil nástup komunistického režimu, který církve uvrhl do novodobých katakomb.

Vojtěchův odkaz mravní síly se v následujících letech agresivního ateismu stal i významnou duchovní posilou. Na snímku děkan Karel Forst (druhý zleva) při bohoslužbě na náměstí u příležitosti zastávky lebký sv. Vojtěcha ve Stříbře.

Foto: SOkA Tachov.

Obr. 4: Napjaté vztahy mezi státem a církví panující po vzniku republiky se podařilo ve druhé polovině 20. let konsolidovat a rovněž duchovní služba byla vnímána jako integrální součást československé armády. Bánsko-bystrický biskup Marián Blaha, kterého na snímku vítá ministr národní obrany Bohumír Bradáč (zcela vlevo), se 16. září 1934 účastní položení základního kamene památníku padlých z roku 1919.

Foto: Fotoarchiv VHA.

Obr. 5: Mjr. duch. Gustav Šuman jako přednosta duchovní služby velitelství 10. divize. Foto: Fotoarchiv VHA.

O autorovi

Mgr. Martin Flosman (*1980) se dlouhodobě zabývá dějinami vojenské duchovní služby v českých zemích od c. k. armády až do roku 1950 a individuálními osudy českých vojenských kaplanů. K tématu vydal monografii *Padre a Rebe* (Epocha 2015) a publikuje také v odborných, populárních i regionálních sbornících a periodikách. V současné době dokončuje doktorské studium českých dějin na FF UJEP v Ústí nad Labem. Od roku 2012 pracuje ve Vojenském historickém archivu v Praze, kde působí jako archivář oddělení odborných činností.

e-mail: flosmanm@army.cz